rekvést, mely hagiografikus irodalmunk gazdagodását jelenti.

A munka több szerző: Balázs Benedikta, Bodnár Remig és Nagy Balázs tollából az Árpádház, majd az egyes szerzetesrendek szentjeinek életét tartalmazza. Az egyes életrajzok vonzó melegséggel, élvezetes könnyedséggel s a vallásos ráhatás nemes páthoszával vannak írva. A megírás sikerében nem egyformán osztozkodnak. Ennek oka talán az lehet, hogy az egyes szentek ábrázolásában kétféle életrajz-felfogás és mód érvényesül. Az egyik történetírói szabású, a másik pedig szinte ragyogó stilizálással szépirodalmi módszerű. A két irány között ezért nem alakul ki egységes alakítás s az életrajzok egyik-másikában elmosódik a legendák önkéntelen naiv bája s zamata.

Egyébként az életrajzokban két különös értéket kell kiemelnünk. Az egyik az, hogy megírásuk szempontjában érvényre jutnak — habár halványan — a vallásos érzés történeti mozzanatai. Különösen meglepő és újszerű ez irányban Szent Özséb élete. A másik pedig az, hogy az életrajzírók igen megalapozott hangsúllyal mutatnak rá a magyar szentek ama páratlanul álló egyéni vonásaira, hogy majdnem valamennyiüknek valami fönséges nemzetszolgálata van s így nemcsak az egyházi, hanem a nemzeti ideál-rendben is vezető, sugalló helyet töltenek be.

A könyv kiállításának nemes, de ízléses egyszerűségével vonzóan hat. *bs.*

A függetlenség árnyékában. *Milotay István összegyűjtött cikkei és kortörténeti jegyzetei.* — Amikor az ember végiglapozza Milotay István könyvbe gyűjtött vezércikkeit, akarva, nem akarva eszébe jut egy másik könyv, amely nagy sikert aratott Angolországban, valamivel kisebbet Magyarországon, de a legnagyobbat Nagyromániában aratta, s amelyről 1927 októberében Roman Ciorogariu nagyváradi görögkeleti püspök ezeket mondta a szenátusban: «Biztosítom önöket, hogy amikor elolvastam a könyvet, megborzadtam és ezt mondtam: Ha én idegen lennék és ezt a könyvet olvasnám, én is azt mondanám: ez a nép nem méltó, hogy Európában legyen. Aminthogy tényleg azt mondják: ki fogunk titeket kergetni Európából». Talán mondanunk sem kell, hogy Szász Zsombor könyvéről van szó, amelynek angol kiadása szenzáció volt a nemzetközi világban és amely azért fájt olyan mértéktelenül a románoknak, mert a könyv román állapotokat ismertetvén, kizárólag román forrásokból merít, csak azt idézi, amit románok mondanak saját magukról. Az előbb említett püspök szerint Szász Zsombor nem mond egyebet, csak azt, hogy ez a természeténél fogva tehetetlen, kultúrára képtelen nép nem méltó, hogy egy országot kormányozzon.

Hát ez a könyv jut az ember eszébe, amikor Milotay István kortörténeti jegyzeteit végiglapozgatja és megtanulja abból, hogy ami ebben a trianoni Magyarországban van, ember, intézmények, élet, levegő, politika, irodalom, művészet, az mind az elképzelhető legrosszabb, az mind olyan, mint a cölöpépítmény, «amely mocsárra épült».

Ha a mocsár, nyomor és elégedetlenség, a kultúrátlanság kiszárad, nem lesz többé szükség cölöpépítményekre sem. A cölöpösök érdeke tehát, hogy minden a régiben maradjon. Ilyen ez a mostani magyar kormányzati rendszer is. Cölöpépítmény, amely feneketlen erkölcsi és szociális mocsárból nőtt ki és ezt mindenáron fenn akarja tartani. S mi erre a mocsárra várakat akarunk építeni, a jövő Nagymagyarországot!

Szó sincs arról, mintha Magyarországon minden jó volna, úgy ahogy van, vagy hogy nem lehetne elképzelni jobban és modernebbül és magyarabbul a kormányzatot, társa-

dalmi, politikai és gazdasági életet, mint aminőnek azt a trianoni viszonyok megcsinálták. Arról sincs szó, mintha Milotay István rosszhiszeműleg festené olyan feketének a trianoni magyarságot, mint aminő feketére sikerült a kép, amely a könyvnek négyszáz oldaláról felénk sötétlik. Az is lehetséges talán, hogy a napisajtó akusztikája elbír ennyi keserű kifakadást, ennyi sötét Cassandra-jóslatot, ennyi honfi jajt, de így könyvbe gyüjtve, százával egymás mellé sorakoztatva szinte elviselhetetlenül ijesztő és megdöbbentő. Olybá fest a dolog, mintha írója már lemondott volna minden reményről, hogy valaha ezen a népen segíteni lehet. Körülnéz az országban és nem talál embert, akinek megfoghatná a kezét, vagy akire rábízhatná a magyarság törékeny, aprócska hajóját abban az istenverte vízözönben amely a világháború után rázúdult Középeurópára. Úgy érzi, hogy mocsárban él, a mocsár konszolidációjában, amely után csak egy másik véglet jöhet, a forradalom. Kimutatja, hogy minden társadalmi osztály megromlott, tehetetlen vagy korrupt. Az arisztokrácia (Két út), a parlament (A jelölt; A cölöpösök; Be a vöröbe), a történelmi középosztály (Holt lelkek), a paraszt (A függetlenség árnyékában), a fiatalság (A magyar mélységekből; Hadsereg nélkül)... Milotay István odáig megy, hogy akivel összekerül, annak nemcsak a multját, politikai életét, gondolkodását, érzelemvilágát únja és utálja, hanem arcát is, a koponya alkatát, az orrát, a kopaszságát, az orgánumát is, akár csak egy túlérzékeny költő, mizantrop vagy megbántott és engesztelhetetlen szerelmes. Kölcsey görög homlokát és Deák oroszlán és komondor fejét keresi a képviselőházban és amikor Bethlent látja a miniszteri székben, már kopaszsága miatt is elfutja a méreg, mert ez a magas világító homlok szerinte nem Batthyány Lajos és nem Kölcsey, hanem Tisza Kálmán kopaszságához hasonlít. Az efféle túlzás is költői vonás, mint ahogy a könyv legnagyobb érdeme az a ragyogó művészet, amellyel Milotay István szavakkal, eszmékkel és érzelmekkel játszik. Valóságos publicisztikai remekművek ezek, de maga a szerző észreveszi (s az előszóban be is vallja), hogy nem nyujtanak hűséges korképet, nincs bennük kész, lezárt programm a jövő számára, sok bennük a keserűség és a kritika s a ma gyötrődései közepette fogantatván, nem egyebek hangulatoknál és prózában megírt költeményeknél, érdekes és finom olvasmányoknál. Isten ments, hogy valaha egy román, cseh vagy szerb Szász Zsombor kezébe kerüljön, mert ebből az egyetlen könyvből szörnyű vádiratot írna a mai magyarság ellen, amelyről elmondhatná Európa, hogy természeténél fogva tehetetlen, kultúrára képtelen és nem méltó arra, hogy egy országot kormányozzon.

Mindent összevéve, manapság, amikor az ujságírás és a publicisztika szánalmas dekadenciában vergődik, az üzletiesség, a ponyva és a demagógia iszapjában, Milotay István egyénisége, munkája, stílusa, tudása, bátorsága, hazaszeretete, jóhiszeműsége, páthosza és érzelmessége üdítő látvány és komoly vigasztalás. Ha az államférfiút nézzük benne, nincs mit kezdeni vele. De a harcost, aki életre-halálra küzd egy fényes, de törékeny acéltollal; a stílművészt, aki gyönyörű ódákat zeng aktuális politikai kérdésekről; a költőt, aki olyan sorokat tud leírni, mint aminők az «Istenek a porban» című cikkében olvashatók — akkor meg kell értenünk azt az elragadtatást, amelyet a búsuló trianoni magyarok, a megtépettek, a meggyalázottak, a kétségbeesettek éreznek Milotay cikkeinek olvasásakor.

Szabó István.